

ענין חכמה

כמה ו'על תורה

ע"פ

אין לך טעם

לוי, כד והבור ריק, אין בו מים.
הרואה מקום שנעשה לו נס מברך "ברוך
שעשה לי נס במקום הזה". הפירוש לדברי
אבודרהם, דוקא שיצא מדרך הטבע. הוא
דמברך על גר חנוכה, משום שנעשה נס בסך

זנראה מה יהיו חלמותיו וישמע ראובן ויצלחו מידם. (לז-כ, כא)
רוח הקדש אומרת כן ונראה מה יהיו חלמותיו. נראה
דבר מי יקום. (רש"י)

לפיכך נאמר סמוך לכך: "וישמע ראובן" — ששמע ראובן את קול
דוח-הקדש: "ונראה מה יהיו חלמותיו", והבין מיד, כי באם הוא שומע
זאת ושאר האחים אינם שומעים זאת, הרי סימן הוא זה, שהדברים מכוונים
אליו וכי עליו מוטלת החובה להצילו, ולכן, ויצלחו מידם".
כיוצא בזה מספרת הגמרא, על אילפא ורבי יוחנן שהיו יושבים
בבבזותא, שמע רבי יוחנן בתקול ואילפא לא שמע — אמר רבי יוחנן, כי
סימן הוא זה, שהדברים מכוונים אליו בלבד, הואיל ורק הוא שמע את
הבתקול (תענית כ"א).

פנים יפות, פרדס יוסף

אבות ב' קהילות

אביהם ומה ראו עתה שפחלו אלא שראו בעת שהיו מקבצים אביהם ראו
שולח יוסף לברך על אותו הבור שהשליכה אותו בתוכו וברך עליו כסו
שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס בדרך הקסם שעשה לי נס במקום
זה והיו שראו כן אמרו עכשיו שמת אבינו לו ישמנו יוסף והשם ישיב
לנו את כל הדעה אשר נטלנו אותו. רצו אז יוסף לאמר איך צוה וגר כה
תאמר ליוסף אגא ונר, השטן ולא מצאנו שצוה יעקב דבר זה, אלא כה
וראה כמה גדול כח השלום שכתב הקב"ה בתורתו על כח השלום אלו הדברים:

Rav Leff out looks + insight

Just as the halachic sections of the written Torah were meant to remain a closed book without the elucidation of the Oral Torah, so, too, are the narratives incomprehensible without the explanations of the Oral Torah. One of the most difficult portions in the Torah to understand is the episode of Yosef and his brothers that culminated in his being sold by them as a slave to Egypt. What follows is a compendium based on Chazal and later commentaries.

Each of the twelve sons of Yaakov possessed specific traits and talents that would be required by their descendants, the twelve tribes, in order for each tribe to fulfill its unique role in the building of the Jewish people. Each son expressed a different facet of their father Yaakov's personality. Yaakov himself embodied the entire Jewish people, Yisrael, in microcosm.

Yosef, unlike his brothers, was a complete replica of his father Yaakov, fashioned in his physical and spiritual likeness. Yosef was Yaakov's firstborn in thought, for Yaakov had intended to marry Rachel first and Yosef was Rachel's firstborn. As Yaakov's likeness, Yosef also possessed all the various traits that would define the entire Jewish people.

Yosef's role was to provide the other tribes with the means to develop their individual roles. Thus Yosef preceded his brothers to Egypt and lay the foundation for his brothers' eventual sojourn there.

Yosef's descendant Yehoshua conquered the land that the tribes then developed into the Jewish commonwealth. And at the end of time, Mashiach ben Yosef will prepare the way for Mashiach ben David.

With the birth of Yaakov's twelve sons, the transition between the period of the Avos (Forefathers) and that of the Shevatim (Tribes) was completed. The question arose, however, did the twelve brothers constitute the beginning of Klal Yisrael, or were they only the forerunners of a nation yet to be? Did they have the halachic status of Jews or were they still considered bnei Noach (Noachides). The answer to that question obviously had profound halachic significance.

השמן, שזה נגד הטבע. והנה עקר הנס' לנצחון מלכות אנטיוכוס, וישראל קיבלו מלוכה מאתיים שנה, ולזכרון צריך להאיר נרות, ולזה סגני בחוותא בעלמא. אך להורות על נס פך השמן, צריך דוקא דיהא "שלטא ביה עינא" — תוך עשרים אמה. ורמו לזה שהיה מאיר בתוך ההיכל, ופתחו של היכל גבוה כ' אמה.

והנה ביוסף אמר רבי תנחומא במדרש (בראשית רבה פרשה ק) שבשעה ששב יוסף מקבורת אביו שהציץ בבנה, ולשם שמים נתכוון — לברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". ועיקר הנס הוא מה שהעלהו מהבור,

ומסיבות ההשגחה נעשה לשר על כל מצרים. אך הברכה צריך לברך על דבר יוצא חוץ מהטבע. וזה שאמר ר' תנחום (שבת כב, א): "אבל נחשים ועקרבים יש בו", והיה נס יוצא מטבע העולם, ולזה בירך "ברוך שעשה לי נס". ולזה נסמכו שני מאמרי ר' תנחום:

הוא רבי תנחומא דבמדרש, כידוע — להורות שבחנוכה נביוסף הגם היה הסבות מההשגחה נצחון ומלוכה, רק שהברכה היתה כאן על הבור שלא הוסיקוהו נחשים, וכאן על פך השמן.

1

5) 1 The brothers maintained that they already represented a nation in embryo and therefore possessed the status of Jews. Yosef, however, maintained that they were not yet a nation, but only the forerunners of a nation. To the brothers the time had already come to start fulfilling their individual roles in the totality of *Klal Yisrael*, whereas

6) Yosef saw himself as a shepherd to his brothers, to nurture and prepare them for their eventual roles.

Now we can understand why Yaakov conveyed to Yosef alone the Torah he had learned in the yeshivah of Shem and Eiver. Since this was a Torah of *bnei Noach*, only Yosef considered it relevant. The other brothers already considered themselves to be Jews.

Consonant with his view of his role, Yosef kept careful watch on his brothers. For instance, he nurtured and guided the sons of the maidservants, who were destined to become followers and supporters among the Jewish people. The Torah's description of Yosef "וְיֹסֵף לְנַעַר" (he was a youth) — suggests his self-appointed task — לְנַעַר — developing and arousing their talents. With the more influential brothers, who would be the leaders of the future nation, Yosef served as a watchdog monitoring their activities and reporting to his father.

Chazal tell us that Yosef reported three things concerning his brothers to his father: that they were eating *eiver min hachai*, flesh torn from a living animal; that they were calling the sons of the maidservants, slaves; and that they were conducting themselves in an immoral fashion with the Canaanite women. In each of these cases, the disagreement between Yosef and his brothers hinged on their halachic status.

A Jew is permitted to eat meat from an animal that has been ritually slaughtered even if it is still twitching (*mefarcheses*). *Bnei Noach*, however, were prohibited, prior to the giving of the Torah, from eating meat from an animal until all motion ceased.

3) Because the brothers considered themselves Jews, they did not wait to begin dismembering an animal until all movement ceased. Yosef, however deemed this *eiver min hachai* since he considered them *bnei Noach*.

2) Similarly, if Yaakov had the halachic status of a *ben Noach*, then even though Bilhah and Zilpah were servants, their children were free men (see *Kiddushin 67b*). But if he was considered a Jew, then his children by the maidservants were slaves unless their mothers were previously freed or converted. Yosef assumed that Yaakov was of the same opinion as he, and therefore had not freed his maidservants. But according to the brothers, if the maidservants had not been freed, their sons were slaves. Thus, the brothers' halachic opinion, in Yosef's eyes, was tantamount to calling the children of Bilhah and Zilpah slaves.

The brothers considered themselves naturally separated from the other nations by virtue of their status as Jews. Thus they saw no danger in engaging in business transactions with Canaanite merchant women. Yosef, on the other hand, saw no natural barrier between his brothers and their neighbors, and therefore regarded this association as fraught with danger.

5) Had Yosef reported to his father the facts and let him decide how to interpret them, there would have been no fault in his report. Instead, he reported his conclusions alone to his father, creating a negative impression of his brothers' conduct. He was still not mature enough, says *Sforno*, to consider the far-reaching implications of his actions.

The Torah then informs us that Yaakov, in his role as *Yisrael*, the progenitor of the future nation — and not as Yaakov, the personal father to twelve individual sons — loved Yosef *mikol banav* — literally, from all his sons. His love for Yosef emanated from the love of all his sons, for he viewed Yosef as the one who

(He made Yosef a *kesones pasim*, either a coat of many colors, representing his multi-faceted role, or a wristband (see *Baalei HaTosafos*). Just as the wrist represents the link between the arm muscles and the hands, so, too, Yosef was the link to actualize the potential of the brothers. (The name Yosef is יוסף — wrist — plus two letters of God's Name.)

6
P 2
The brothers viewed Yosef as a threat to the nation, which in their view had already come into being. They perceived him as attempting to curry favor in Yaakov's eyes at their expense. They viewed their father's love for Yosef as coming at their expense, and thus estranged themselves from him and could not find the ability to speak to him in a friendly fashion. In their view, Yosef was a threat to the ultimate harmonious perfection that had to be reached through the unity of each tribe contributing its unique portion and not usurping the role of another tribe.

6 Chazal tell us that there are two distinct types of dreams: those generated by one's own thoughts and ideas; the other linked to prophecy. When Yosef related his dreams concerning his brothers' sheaves of grain bowing to him — and later the dream of the sun, moon and stars bowing to him — he did so because he viewed them as prophetic mandates. The brothers, however, saw them as further proof that thoughts of domination preoccupied his mind.

When Yosef was sent by Yaakov to report on the welfare of the brothers, they saw this as an opportunity to defend themselves against this usurper of their roles in *Klal Yisrael*. They feared he would defame them to Yaakov, and that they would be banished, as Yishmael was by Avraham and Esav by Yitzchak.

Thus, Yosef was in their view a *rodef*, a pursuer who threatened both their physical existence and eternal roles as the founders of *Klal Yisrael*. For this reason they decided that they were justified, perhaps even required, to kill him first. Rather than kill Yosef, however, they listened to the pleas of Reuven who argued that their involvement in his death should be passive, and ultimately to Yehudah, who urged them to sell Yosef as a slave.

36 The brothers were so convinced that they were justified that after selling Yosef they sat down to eat bread without any pangs of guilt. Their common meal was in effect a celebration of the fact that now unity and harmony between them would be unhindered by Yosef's evil designs.

41 Even years later, when they searched their pasts for any sins that could explain a series of apparently tragic events, they could not come up with anything other than their failure to be more merciful. But they still deemed the sale itself to have been justified.

46 In the final analysis, both Yosef and his brothers seemingly acted with proper intentions. But if so, why did Yosef's sale leave such a stain on the history of the Jewish people? The *midrashim* and *piyutim* attribute, for instance, the death of the ten martyrs mentioned in the Yom Kippur *davening* to the sale of Yosef.

51 Though the brothers felt fully justified, the Torah reveals to us that their misperception concerning Yosef was not simply an innocent mistake. Coloring their judgment was a slight trace of jealousy. Chazal tell us that jealousy removes a person from the world. This means, in part, that it removes one from the world of reality and causes him to view people and incidents in a distorted fashion.

3
56 Since the brothers' deed was tainted by jealousy, both they and future generations had to suffer the consequences. Rabbeinu Yonah finds in the *sinas chinam* (causeless hatred) for which the Second Beis Hamikdash was destroyed an echo of the hatred of Yosef's brothers.

ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו (לת, א). נברשיי: למה נסמכה פרשה זו וכו'. ללמד שהורידהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך. ובמדרש כאן (בר"ר פה, ד) אמרו כל מי שהוא מתחיל במצוה ואינו גומרה קובר את אשתו ואת בניו ממי אתה למד מיהודה, ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגר היה לו להוליכו על כחיטו אצל אביו מה גרם לו קבר אשתו ובניו. והנה לכאורה הענין פלאי, כי מחייבין את המתחיל במצוה ואינו גומרה יותר מזה שלא התחיל כלל, והרי האחים רצו אף להורגו, ויהודה לכה"פ הרי הציל אותו ממיטתו ודאית. והנה חז"ל אמרו זה ככלל מוחלט בכל מקום, כי מהמתחיל במצוה תובעין יותר ממי שלא התחיל, אתמהו, ואפשר שהוא מצד אחריותו והיבנו למצוה עצמה, כי אחרי שהתחיל בה הנה כבר נתקשר עמה, המצוה זכתה בו, וכבר יש למצוה עצמה טענה ותביעה עליה, כי מחויב הוא בהשלמתה. גורא מאוד הדבר.

7

ל' יכונס
3? אשתו

הנה אמרו כי קובר אשתו ובניו מצד מדה כנגד מדה, כי המצוה דאי כבנו היא, וגם הרבה יותר מכן, וכמאמרם ז"ל (ע"ן רש"י לעיל ו, ט) שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, וכיון שהוא קבר את המצוה שהיא תולדתו, על כן נענש במדה כנגד מדה, וקובר אשתו ובניו. אולם מלשון הגמ' (סוטה יג:) נראה בזה ענין אחר, כי אמרו שם כל העושה דבר ולא גמרו וכו' רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו וכו'. ומשמע דאין הענין מצד אחריות המצוה, אלא בזה גופא על שהוא עושה דברים בלי גמרם, בזה שהוא אדם שאינו משלים מעשיו, וכמו המתחיל לעשות כלי הניתנו באמצע, או העושה שולחן ושם בו שלש רגלים ואת הרביעית לא שם. השולחן שהתחיל ודאי נפול יפול, והטענה על האיש ההוא ודאי גדולה יותר מאשר האיש שלא התחיל כלל בעשיית הכלי, וענשו מדה כנגד מדה, שקובר אשתו ובניו, כי מעשיו אין מהקיימים.

ולכל הביאורים, הלא זה אזהרה גדולה לאדם, כי רובם ככולם שרוים תמיד באלה החסרונות, כי מתעוררים לכמה דברים טובים, מתחילים אותם, ומתעלמים. ומי הוא הקם במקום קדשו, לגמור ולהשלים את מעשיו. מבהיל מאוד.

הנה התביעה על יהודה באה מצד אחיו בעצמם, ונזכרתי מעשה שהיה הח"ח זצ"ל מספר. איש אחד היה וקראו לו ואלקאטשינער, היה מסחרו ביי"ש, ומפני המס המרובה מאוד שהטילו מהמשלה, ביחד על מסחר זה, היה רגיל בכל שניו להעלים עסקיו ולגנוב דעת הממשלה, ומוה נתעשר מאוד. עד שפעם אחת נתודעו מזה ותפשוהו, והוליכוהו בשלשלאות של ברזל למקום המאסר, והנה בדרכו לבית האסורים עברו עיר ראקאנו וביקש אותו האיש מן השוטרים כי יניחנהו לסור לרב העיר, וכאשר בא לפני הרב יצא בטענות גדולות על הרב ואמר לו: מדוע הנחתם אותי לעשות מעשים כאלה, מדוע לא הוכחתם אותי, מדוע לא אמרתם לי כי לא ארויח מזה כי סוף גנב לתליה. והיה הח"ח מסיים על זה המעשה, הנה מי זה יחשוב על דבר כזה לעתיד לבא, כי כשיוליכו רשעים לגיהנום, יבקשו כי יובילו אותם אל הרב שלהם, ויתבעו את הרב על שלא הוכיחם, והניחם במעשיהם הרעים. הח"ח זצ"ל היה רגיל לחזור על מעשה זה מתוכחת מוסר על מניעת מצות התוכחה, כי רבה היא. והנה ככל זה אנו לומדים כאן, כי אחיו של יהודה בעצמם, אשר הם אשר מכרו את יוסף, ואף רצו להרגו, הנה הם התובעים ליהודה על אשר הניח אותם למכרו, איום ונורא המוסר השכל היצא מכל זה.

8

1381
תנח

ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדולמי ושמו חירה (ל"ח א).

במדרש רבה (פה, א) רבי שמואל בר נחמן פתח, (ירמיה כט, יא) כי אנכי ידעתי את המחשבות. שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח.

ביאר הרבי רבי בונם בקו"ץ שמחה. המדרש בא להורות ענין נפלא, יעקב אבינו וכל השבטים היו עסוקים בצום ובצעקה לה, השבטים בשל מכירת יוסף, יוסף על מכירתו, ויעקב התאבל על בנו,

4

והיו מתפללים לה' בכל לבם ובכל נפשם. יהודה היה עסוק ליקח אשה. נמצא, לעיני בשר היה ענינם יותר להשם, כי היה עסוק בנשיאת אשה. אף על פי כן אמר המדרש, שאין אדם יודע מחשבות הטמונות בלב איש, וראה הקב"ה יותר מעשה יהודה, וממנו היה בורא אורו של משיח. (וכן העיר הרה"ח ר' אהרן וואלדען שהו"ל את הקול שמחה).

תלמידו המובהק רבי שמואל שינאווער (רמתים צופים תדא"ר פ"ה סימן ג"ז) הבין כוונת רבו, לפי שיהודה היה מלך עליהם, בודאי היו דבריו נשמעים, והיה יכול לפטור יוסף ולהשיבו אל אביו. אי לכך עלה בדעתו שלא תועיל לו תשובה על פשעו. על כן חשב אולי יקים ויעלה אותו אחד מזרעו, לכן היה עסוק ליקח אשה. מחשבה זו היתה יקרה בעיני הקב"ה.

כאשר אמרו לפני הרבי פקאצק מאמר זה, אמר חס ושלום שרבינו זצ"ל יאמר כן, שאין תקנה לאדם, ואפילו אם הרבה לחטוא ר"ל, לא יתכן לומר כן. בודאי אמר כן, מאחר שחשב שאיבד כל מה שסיגל מיום היותו, ע"כ התחיל מחדש לעבוד את ה', והחל מן המצוה הראשונה שבתורה, פריה ורבייה. זאת היא התשובה הגמורה, אף שאת הנעשה אין להשיב, ואיבד כל מה שרכש, עכ"ז מהיום יתחיל לעבוד את ה', ויען כי זהו עיקר התשובה, יצא מזה אורו של משיח.

(9)
pe

(10)
M.C.
Pard

"יפרוץ" המשיח האמיתי ממקום אחר ויתגלה אורו של משיח³². ולזה כיונו חז"ל במאמרם הנ"ל: שבשעה שכל אחד עסוק בעסקיו, זה בשקו וכתעניתו, וזה בבנין משפחה, הקב"ה יושב ובורא אורו של משיח. וכאמת כבר ייסד לנו הרמב"ם [פי"ב ממלכים הל"ב] חז"ל: כל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדכרים סתומים הן וכו', ועיי"ש.

הכלכול והחוסר בהירות שמשקפת לנו התורה בעינין סדר לידתם של פרץ זרח נכתב כדי ללמדנו איך ישלשלו המאורעות בנוגע לביאתו הסופית של משיח בן דוד, וכמו שאנו רואים בעינינו כיום. מקודם חבוא "הזריחה", אור חדש יזרח על שמי העולם היהודי, והרבה יחשבו ויחליטו בוודאות שזה הוא אורו של משיח שעומד להתגלות. אבל פתאום תתחיל תקופה חדשה, "יהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו", כלומר, בעוד כל העינים והלבבות נשואות לזריחה החדשה כחושכם שמשם חבוא הישועה.

ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה [לט יב]. אח"כ נאמר והי כראותה כי עוב בגדו בידה וינס החוצה. ונראה כי פירוש וינס החוצה הוא אף למקום שא"א לנוס שאינו כל כך מקום בטוח, וכדחויגין בספ"ק דקידושין [מ א] שנסו אף למקום סכנה, וכשנאמר ויצא החוצה הוא בחשבון למקום שיכולין לילך, והעיד הקרא, שיוסף אע"פ שהיה בטוח שלא יכשל בעבירה אף כשישאר שם, אך מ"מ גס משם, משום שכל אדם צריך לילך ממקום נסיון, ולא כאלו שחושבים יותר מצוה הוא כשעומד בנסיון, דאינו כן אלא רק כשנודמן לו נסיון ועמד בזה, אבל צריך להתנרץ שלא יבא לידי נסיון, כי צריך לקיים רצונו ה', ולא בשביל לבקש שכר יותר, וחזו מדרגה יותר גדולה, אבל בשביל זה אסור לסכן נפשו, לכן נאמר ויצא החוצה.

(10)
ע"כ
ע"כ

(5)

וליוסף ילד שני בנים זכר ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה
זכר ואת שם השני קרא אפרים (מא:נב)

1 כבר בארנו בכמה מקומות, דיוסף בעצמו נאמר בלידתו שני טעמים,
שונה מכל שאר הי"ב שבטים דאין בכתוב אלא טעם אחד, דביוסף נאמר
אסף אלקים את חרפתי, וגם יוסף ד' בן אחר. והיינו, דהיו לו בעצם שני
כוחות, חד על העבר אסף את חרפתי, וחד על להבא יוסף ד' לי; ואלו הב'
כוחות הוריש לשני בניו, דמנשה נקרא על מה שנשני אלקים את כל עמלי,
ואפרים הוא על שם כי הפרני; והיינו דאלו הב' כוחות כולל הן הסור מרע
(מנשה), ועשה טוב (אפרים); וזהו מחלוקת של יעקב ויוסף בעת שלקח
הילדים לברכם, שכל את ידיו, וישם את אפרים לפני מנשה, והיינו דאף
שלא יכול לגרש הרע, מ"מ יכול להדגיש את הטוב, ועי"ז יכול אח"כ לבטל
הרע, אבל יוסף שם מנשה לפני אפרים, כלשון הכתוב סור מרע ועשה טוב.
וזהו באמת, מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם מוסיף והולך או פוחת והולך
בנרות חנוכה, ושם מובן מחלוקתם, דהנה שני פעולות יש באש, דיש אש
השורף ויש אש המאיר, ולכן ב"ש סברי דעיקר הוא לנצל כח אש השורף

לבטל הרע באופן של סור מרע, ולכן פוחת והולך עד שמבטל לגמרי, ולכן
למד מפרי החג דבת בנגד ע' אומנת דהולכים ומתמעטים. משא"כ בית הלל
6) סברי דעיקר הוא כח המאיר, ולכן מוסיף והולך ועי"ז יכול אח"כ לבער
הרע, דמעלין בקדש ואין מורידין, והלא אמרו חנוכה הוא גוטרקון ח' גרות
והלכה כבית הלל.

10
ש
ה
א
ז
ק

6